

Minder vlees impliceert dan ook bijkomende milieuvoordelen op het vlak van waterbesparing, waterzuiverheid, behoud van landoppervlakte voor andere doeleinden, verminderde erosie en minder uitsterving van soorten door gevrijwaarde habitats (zie hoofdstuk 6 in *Terra Reversa*).

Reden nr.3: de doorbraak in het mondiale klimaatbeleid

Het heeft lang geduurd, maar na 21 pogingen sinds de start van de mondiale VN-klimaatconferenties in Rio in 1992 was het dan eindelijk raak. Op 12 december 2015 kwamen in Parijs de leiders van 196 landen tot een historisch verdrag om de gevaarlijke klimaatveranderingen een halt toe te roepen (UNFCCC, 2015). Sinds de desastreuze klimaattop in Kopenhagen (december 2009) hadden vele klimaat-*watchers* de hoop opgegeven. Het rijke palet aan kleine en grote landen, rijke en arme blokken, kapitalistische en staatsgeleide economieën zou er, zo was de overheersende tenneur, nooit in slagen om bindende afspraken te maken over verregaande nationale emissiereducties. En toch lukte het in Parijs op die 21ste VN-klimaatconferentie (COP21). Het 32 pagina's tellende document voorziet een heel aantal maatregelen om de transitie van een fossiele economie naar een postfossiele samenleving in te zetten (UNFCCC, 2015).

In tegenstelling tot de bekende voorganger – het Kyoto-akkoord – betreft het verdrag van Parijs alle landen van de wereld. Elk land moet zijn steentje bijdragen om de vereiste reducties inzake broeikasgasuitstoot te realiseren. Het verdrag incorporeert stoere klimaattaal. Zo verklaren 196 regeringen zich akkoord met het respecteren van de 2°C-doelstelling (*'to limit planetary warming to well below 2 °C'*) en wordt er zelfs aangegeven dat een nog strengere doelstelling moet worden beoogd (*'urging nations to pursue an even stricter target, 1.5 °C'*; UNFCCC, 2015). Het verdrag besluit ook dat landen hun vooruitgang ten aanzien van hun afgesproken broeikasgasreducties in 2018 moeten bekijken en hun nationale klimaatdoelstellingen elke vijf jaar, vanaf 2020, opnieuw moeten evalueren in functie van de overkoepelende 2°C-doelstelling. Het akkoord voorziet ook een transparant systeem om de emissies te meten, te rapporteren en te verifiëren. Om het verdrag in werking te laten treden moet het formeel bekrachtigd worden door minstens 55 landen die samen instaan voor minstens 55 procent van alle broeikasgasemissies. Totaal tegen de verwachting in werken grootmachten als de VS, China en India samen om het akkoord nog voor

2017 te ‘ratificeren’, drie jaar vroeger dan de initiële doestelling (Goldenberg, 2016). Dat zou alleszins een enorme meevaller zijn.

Is dan alles rozengeur en maneschijn in klimaatland? Het editoriaal van *The Guardian* (24 april 2016) vatte het met churchilliaanse retoriek samen: *‘This is not the end, nor the beginning of the end, but it is the end of the beginning.’* Toegegeven, het akkoord lijkt in eerste instantie niet helemaal coherent te zijn met de laatste stand van de klimaatwetenschap (cfr. AR5, IPCC). Voorafgaand aan COP21 hadden 187 landen hun nationale klimaatbeloftes ingediend bij de VN: het betreft de zogenaamde ‘Intended Nationally Determined Contributions’ (INDC’s) om tegen 2030 significante reducties in broeikasgasuitstoot te realiseren. Zo beloofde de EU-28 een target van 40 procent reductie tegen 2030. Wanneer nu alle nationale klimaatbeloftes van de 187 ingediende nationale klimaatactieplannen (INDC’s) worden samengevoegd, in de veronderstelling dat die plannen ook netjes worden uitgevoerd, dan zit de wereld op schema voor een gemiddelde opwarming van ongeveer 2,7°C tegen het einde van de 21ste eeuw. Dat is veel beter dan wat er dreigt te gebeuren in het geval van ongewijzigd beleid (cfr. de verwachte 4°C-toename tegen 2100), maar het is nog niet consistent met de zelfgekozen doelstelling van maximum 1,5-2°C opwarming.

Toch mag je het belang van het Parijsakkoord niet onderschatten. De marsrichting is nu definitief aangegeven. Door het feit dat nu alle landen ter wereld in het bad worden meegetrokken, hebben bedrijven, steden en onderzoekers de niet mis te verstane boodschap gekregen dat het fossiele tijdperk ten einde is en het *cleantech*-tijdperk definitief is aangebroken. Aangezien de INDC’s regelmatig kunnen worden geactualiseerd, is het perfect mogelijk dat de reële emissiereducties sneller zullen verlopen dan wat in 2015 nog voor mogelijk werd gehouden. Een goed voorbeeld hiervan is de situatie van China, dat in zijn INDC van 2015 aangaf dat zijn broeikasgasuitstoot pas zou pieken in 2030. Inmiddels suggereren de reële bevindingen dat de piek al plaatsvond in 2014, zestien jaar sneller dan de centrale regering zelf voor mogelijk hield (zie ook Leggett, 2016). In de volgende paragrafen zal duidelijk worden waarom dit geen dagdromerij is.

Een intrigerende vraag die men zich als klimaat-*watcher* moet stellen is: waarom lukte het in Parijs wél daar waar alle twintig vorige pogingen telkens faalden? Een eerste reden heeft alles te maken met het feit dat grootmachten als de VS enerzijds en China en India anderzijds onderling afspraken hebben gemaakt. Aangezien zij in de frontlinie van de klimaatoorlog

staan (impact van orkanen, stijgend zeeniveau, droogte en overstromingen, hittegolven enzovoort, worden er veel sterker gevoeld dan bijvoorbeeld in Europa) beseffen ze als geen ander dat het geweer van schouder moet veranderd worden, puur uit zelfbehoud. Maar minstens even belangrijk is dat de klimaatonderhandelaars wereldwijd eindelijk doorhadden dat de klassieke ‘Kyoto-aanpak’ failliet is. Die Kyoto-aanpak was gebaseerd op het top-down opleggen en afdwingen van bindende nationale reductiedoelstellingen (enkel en alleen voor de geïndustrialiseerde landen). Sinds de faliekante mislukking van de historische COP15-top in Kopenhagen (2009) was het besef doorgedrongen dat die aanpak niet kan werken als men *alle* landen ter wereld in het klimaatbad moet meetrekken. En zo kwam men tot het idee om landen te vragen om zelf, voluntaristisch en bottom-up op de proppen te komen met nationale doelstellingen. Dit voorstel mondde uit in de befaamde INDC’s.

In wezen heeft men de inspiratie hiervoor gehaald uit de mondiale proliferatie van bottom-up klimaatinitiatieven op het niveau van bedrijven, steden, gemeenten en provincies (zie bijvoorbeeld Hsu e.a., 2016). Vele burgemeesters die dagelijks geconfronteerd worden met de reële gevolgen van de klimaatveranderingen (tot spijt van het laatste kransje klimaatontkenners) waren het beu om nog langer te wachten op de mondiale (VN-) klimaatdoorbraak en startten zelf met hun eigen initiatieven. Dat geldt ook voor Vlaanderen, waar steden als Gent en Leuven al ettelijke jaren werken aan de transitie naar een klimaatneutrale stad (namelijk netto geen broeikasgasemissies meer). Zij doen dat via *multi-actor-coalities* die gretig gebruik maken van de transitie managementmethodiek zoals geschetst in deel 2 van *Terra Reversa*.

Twee van de belangrijkste bottom-up initiatieven – het EU-burgemeestersconvenant en het VN Compact of Mayors – zijn inmiddels (mee op initiatief van Michael Bloomberg, de charismatische ex-burgemeester van New York) een nieuwe alliantie aangegaan. Samen vertegenwoordigen zij 7100 steden met in totaal 600 miljoen inwoners. De nieuwe coalitie – Global Covenant of Mayors for Climate & Energy – zal een wereldwijde coördinatie op gang brengen om de vele stedelijke initiatieven te begeleiden richting klimaatneutraliteit en veerkracht. Hiervoor zal zij een gestandaardiseerde methodiek uitwerken zowel qua rapportering als implementatie (Bloomberg e.a., 2016).

Overal ter wereld begint men te beseffen dat steden de sleutel in handen hebben om de klimaatproblematiek te counteren. Steden zijn verant-

woordelijk voor het leeuwendeel van de broeikasgasemissies wereldwijd, maar vormen tegelijkertijd ook de oplossing. Door steden slim te ontwerpen inzake *smart grids*, groene mobiliteit, energie-efficiënte huisvesting, duurzame voeding, circulair afvalbeheer enzovoort, zal men niet alleen de broeikasgasemissies drastisch terugdringen, maar creëert men ook veel gezondere levenscondities in de stad. De luchtkwaliteit zal verbeteren, verkeersongevallen worden teruggedrongen, de energieautonomie vergroot, terwijl er enorm veel nieuwe lokaal verankerde banen in de *cleantech*-sector worden gecreëerd. Omdat de afstand tussen de politieke overheid en de burger hier veel kleiner is, kan dit proces net omwille van de vele secundaire voordelen (zie deel 3 *Terra Reversa*) ook veel sneller verlopen. Het was dan ook geen verrassing dat sleutelspelers op het vlak van stedelijk klimaatbeleid zo'n grote impact hadden tijdens de klimaatconferentie in Parijs.

Slotsom: de strijd tegen de gevaarlijke klimaatveranderingen kreeg in 2015-2016 een enorme boost door de wisselwerking van het mondiale (top-down) VN-klimaatbeleid en het (bottom-up) stedelijke klimaatbeleid. De synergie die ontstaat tussen deze twee klimaatsporen zal er, ons inziens, toe leiden dat de reële broeikasgasemissies sneller zullen dalen dan velen voor mogelijk hielden in de aanloop naar COP21 in Parijs.

Reden nr.4: de doorbraak van de disinvestment-beweging

Een extra reden om optimistisch te zijn over de uitkomst van de race tegen de klimaatopwarming, behelst de snelle opgang van de mondiale *disinvestment*-beweging. Naar analogie van de succesvolle boycotcampagne midden jaren 1980 tegen het Zuid-Afrikaanse apartheidsregime, viseert de *fossil fuel disinvestment*-beweging het verdere gebruik van fossiele brandstoffen, net zo goed steenkool, olie, gas als alle andere, niet-conventionele brandstoffen. De beweging werd in 2014 opgestart door de klimaatactiegroep 350.org (die naam verwijst naar de 'veilige' CO₂-concentratie van (maximum) 350 deeltjes per miljoen in de atmosfeer). Het succes van de *disinvestment*-beweging lag mee aan de basis van de doorbraak in Parijs tijdens COP21. De doelstelling is om wereldwijd allerlei types investeerders en beleggers, zowel rechtstreeks als onrechtstreeks, te overtuigen om hun geld (in de vorm van aandelen, obligaties en investeringsfondsen) terug te trekken uit fossiele energiebedrijven ten voordele van nieuwe investeringen in hernieuwbare energie of andere *cleantech*-domeinen.